

POSTANOWIENIE

Dnia 21 sierpnia 2008 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Barbara Myszka (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Jan Górski

SSN Antoni Górski

w sprawie z wniosku M. W.

przy uczestnictwie A. W. i A. J.

o podział majątku wspólnego i częściowe zniesienie współwłasności, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 21 sierpnia 2008 r., zażalenia wnioskodawczynie na postanowienie Sądu Okręgowego w L. z dnia 26 lutego 2008 r., sygn. akt II Ca (...),

uchyla zaskarżone postanowienie.

Uzasadnienie

W dniu 10 sierpnia 2007 r. Sąd Rejonowy, w sprawie z wniosku M. W. przy uczestnictwie A. W. i A. J. o podział majątku wspólnego i zniesienie współwłasności, wydał postanowienie wstępne, którym ustalił, że w skład majątku wspólnego wnioskodawczynie i uczestnika A. W. wchodzi nieruchomości o obszarze 0.06 ha, objęta księgą wieczystą nr (...)8 oraz udział wynoszący 6/66 części w nieruchomości o obszarze 0.03 ha, objętej księgą wieczystą nr (...)0.

W uzasadnieniu Sąd Rejonowy stwierdził, że wnioskodawczynie domagała się objęcia postępowaniem o podział majątku wspólnego nieruchomości bliżej opisanych w sentencji postanowienia, a ponadto nieruchomości o obszarze 0.06 ha, objętej księgą wieczystą nr (...)7 oraz udziału wynoszącego 1/2 w nieruchomości o obszarze 0.05.90 ha, objętej księgą wieczystą nr 9(...), natomiast uczestnik zarzucił, że wszystkie te

nieruchomości należą do jego majątku osobistego. Ze względu na istniejący spór Sąd Rejonowy wydał postanowienie wstępne po uprzednim przeprowadzeniu postępowania dowodowego, w wyniku którego ustalił, że w skład majątku wspólnego uczestników wchodzi nieruchomość o obszarze 0.06 ha, objęta księgą wieczystą nr (...)8 oraz udział wynoszący 6/66 części w nieruchomości o obszarze 0.03 ha, objętej księgą wieczystą nr (...)0, natomiast nieruchomość o obszarze 0.06 ha, objęta księgą wieczystą nr (...)7 oraz udział wynoszący $\frac{1}{2}$ w nieruchomości o obszarze 0.03 ha, objętej księgą wieczystą nr 9(...) należą do majątku osobistego uczestnika.

Wnioskodawczynie wniosła od postanowienia wstępnego apelację, którą zaskarżyła je w części obejmującej ustalenie, że w skład majątku wspólnego wchodzi tylko nieruchomości wymienione w sentencji, a tym samym, że nie wchodzi nieruchomość o obszarze 0.06 ha, objęta księgą wieczystą nr (...)7 oraz udział wynoszący $\frac{1}{2}$ w nieruchomości o obszarze 0.05.90 ha, objętej księgą wieczystą nr 9(...).

Postanowieniem z dnia 26 lutego 2008 r. Sąd Okręgowy w L. odrzucił tę apelację, uznając ją za niedopuszczalną z braku przedmiotu zaskarżenia (art. 373 w związku z art. 13 § 2 k.p.c.). Podkreślił, że w zakresie wymienionych w niej składników majątkowych sentencja postanowienia wstępnego nie zawiera ani pozytywnego, ani negatywnego ustalenia, a do uruchomienia merytorycznej kontroli instancyjnej nie wystarczy zajęcie stanowiska w uzasadnieniu wydanego orzeczenia. Ponadto, powołując się na pogląd wyrażony w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 12 listopada 1974 r., III CZP 69/74 (OSP i KA 1976, nr 6, poz. 114), podniósł, że wnioskodawczynie reprezentowana przez adwokata nie złożyła wniosku o uzupełnienie postanowienia wstępnego (art. 351 § 1 w związku z art. 13 § 2 k.p.c.).

W zażaleniu na postanowienie odrzucające apelację wnioskodawczynie zarzuciła Sądowi Okręgowemu nietrafne uznanie, że wniesiona apelacja należy do zakresu hipotezy normy prawnej zawartej w art. 373 k.p.c., a w konsekwencji nieuzasadnione zastosowanie dyspozycji tego przepisu. W konkluzji wносиła o uchylenie zaskarżonego postanowienia.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Nie ulega wątpliwości, że w razie sporu między uczestnikami postępowania o to, czy dany przedmiot należy do majątku wspólnego, sąd może wydać postanowienie wstępne (art. 567 § 3 w związku z art. 685 k.p.c.). Kontrowersje wywołuje natomiast zagadnienie, jaki środek przysługuje uczestnikowi od postanowienia wstępnego, jeżeli

sąd nie rozstrzygnął w sentencji, czy niektóre sporne przedmioty należą do majątku wspólnego.

W powołanej przez Sąd Okręgowy uchwale Sądu Najwyższego z dnia 12 listopada 1974 r., III CZP 69/74 (OSPika 1976, nr 6, poz. 114) przyjęto, że jeżeli sąd, wydając w postępowaniu o dział spadku postanowienie wstępne przewidziane w art. 685 k.p.c., nie rozstrzygnął w sentencji, czy niektóre sporne przedmioty należą do spadku, uczestnik postępowania może żądać uzupełnienia postanowienia wstępnego na zasadach ogólnych (art. 351 § 1 w związku z art. 13 § 2 k.p.c.). Jeżeli uzupełnienie postanowienia wstępnego nie nastąpiło, sąd – w warunkach określonych w art. 685 k.p.c. – może w toku postępowania działowego wydać dalsze postanowienie wstępne w zakresie nieobjętym postanowieniem wstępnym poprzednio wydanym. W uzasadnieniu podkreślono, że sąd wydając postanowienie wstępne z art. 685 k.p.c. powinien rozstrzygnąć w sentencji postanowienia, czy pewien przedmiot, co do którego istnieje spór między uczestnikami, należy do spadku. W grę wchodzi orzeczenie o charakterze ustalającym, dlatego treścią postanowienia wstępnego powinno być albo ustalenie, że określony przedmiot należy do spadku, albo ustalenie, że pewien przedmiot nie należy do spadku. Nieprawidłowość w sferze orzekania może polegać na tym, że sąd nie obejmie sentencją swojego orzeczenia wszystkich kwestii, które były objęte jego kognicją. W takiej sytuacji – na podstawie art. 351 § 1 w związku z art. 13 § 2 k.p.c. – stosuje się przepisy o uzupełnieniu wyroku.

Dopuszczalność wydania w toku postępowania działowego dalszego postanowienia wstępnego została zaaprobowana przez doktrynę, zastrzeżenia wywołała natomiast możliwość uzupełnienia postanowienia wstępnego na podstawie art. 351 § 1 w związku z art. 13 § 2 k.p.c. Zwrócono uwagę na swoisty charakter postanowień wstępnych, którymi sąd rozstrzyga pewne spory wynikłe między uczestnikami postępowania nieprocesowego (art. 618 § 1, art. 685 k.p.c.). Postanowieniami tymi bowiem sąd rozstrzyga ostatecznie i w całości te spory, a nie tak jak wyrokiem wstępnym o samej zasadzie roszczenia. Różnią się one od orzeczeń z art. 318 § 1 k.p.c. także swą treścią, gdyż mogą obejmować rozstrzygnięcie pozytywne albo negatywne, podczas gdy orzeczenia z art. 318 § 1 k.p.c. mogą być tylko pozytywne. Podniesiono, że w art. 351 k.p.c. ustawodawca miał na względzie prawo wyboru powoda, który może albo żądać uzupełnienia, albo wytoczyć osobne powództwo o to, o czym sąd nie orzekł w wyroku, natomiast stanowisko pozwalające na stosowanie tego przepisu do sytuacji przedstawionej w uchwale pozbawiałoby uczestników prawa

wyboru między żądaniem uzupełnienia a wnioskiem o wszczęcie osobnego postępowania. Poza tym nie można tu mówić o tym, że „sąd nie orzekł o całości żądania”. Art. 351 k.p.c. odnosi się do takich sytuacji, w których sąd spełnia obowiązek orzeczenia o całości żądań stron, natomiast art. 685 k.p.c. nie zobowiązuje w ogóle do wydania orzeczenia, lecz pozostawia to uznaniu sądu.

We wcześniejszej uchwale Sądu Najwyższego z dnia 17 września 1969 r., III CZP 70/69 (OSNCP 1070, nr 6, poz. 96) wyrażone zostało zapatrywanie, że jeżeli w orzeczeniu o podziale majątku wspólnego po ustaniu wspólności ustawowej między małżonkami sąd nie objął sentencją tego orzeczenia wszystkich składników majątku wskazanych we wniosku, wnioskodawcy przysługuje *rewizja* (obecnie: apelacja), a nie wniosek o uzupełnienie orzeczenia. W uzasadnieniu Sąd Najwyższy podkreślił, że brak zaliczenia przez sąd jakiegoś składnika majątkowego do majątku wspólnego podlegającego podziałowi nie oznacza pominięcia tego składnika w orzeczeniu, lecz jest rozstrzygnięciem merytorycznie negatywnym, odpowiadającym niezaliczeniu tego składnika do majątku podlegającego podziałowi. Również w uchwale z dnia 21 lipca 1988 r., III CZP 61/88 (OSNCP 1989, nr 10, poz. 160) Sąd Najwyższy przyjął, że w razie nierozstrzygnięcia w sentencji postanowienia dokonującego działu spadku o roszczeniach z tytułu posiadania rzeczy należącej do spadku i pobierania z niej pożytków zainteresowanym uczestnikom postępowania przysługuje *rewizja*, a nie wniosek o uzupełnienie postanowienia działowego. Wskazał przy tym, że art. 351 k.p.c. może być stosowany w postępowaniu nieprocesowym tylko odpowiednio, a takie stosowanie wchodziłoby w grę, gdyby mógł on spełnić tę samą funkcję co w procesie. Celem art. 351 k.p.c. jest umożliwienie uzupełnienia wyroku przez sąd, który go wydał, bez wdrażania postępowania rewizyjnego. Jego stosowanie w procesie upraszcza postępowanie, nie narusza zasady dwuinstancyjności i nie pozbawia osoby uprawnionej możliwości dochodzenia swoich praw, ma ona bowiem prawo wyboru między składaniem wniosku o uzupełnienie wyroku a wytaczaniem nowego powództwa. Korzystając z drugiej możliwości nie spotka się z zarzutem powagi rzeczy osądzonej ani z zarzutem, że o to samo roszczenie toczy się już spór. Inaczej przedstawia się jednak sytuacja w przypadku orzeczeń merytorycznych wydawanych w sprawach działowych, a konkretnie rozstrzygających o roszczeniach wymienionych w art. 686 k.p.c. Artykuł 618 § 3 k.p.c. wyłącza bowiem możliwość dochodzenia tego rodzaju roszczeń po zapadnięciu prawomocnego postanowienia o dziale spadku i to niezależnie od tego czy były one zgłoszone w postępowaniu działowym, a sąd nie orzekł o nich w

postanowieniu, czy też nie zostały zgłoszone. W razie niezłożenia wniosku o uzupełnienie w trybie art. 351 k.p.c. spadkobierca zostałby pozbawiony wszelkich możliwości rozstrzygnięcia sporu w omawianym zakresie.

Identyczne stanowisko zajął Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 3 października 2003 r., III CKN 1529/00 (niepubl.), stwierdzając, że w razie nierozstrzygnięcia przez sąd w sentencji postanowienia o dziale spadku o roszczeniach z tytułu posiadania rzeczy należącej do spadku i pobierania z niej pożytków zainteresowanym uczestnikom postępowania przysługuje apelacja, a nie wniosek o uzupełnienie postanowienia.

Skład orzekający Sądu Najwyższego podziela przyjęty w powołanych orzeczeniach kierunek wykładni dopuszczający apelację, a nie wniosek o uzupełnienie postanowienia. Orzeczenia te dotyczyły wprawdzie postanowień działowych mających charakter orzeczeń merytorycznych, jednak wyrażone w nich stanowisko nie pozostaje bez znaczenia przy rozważaniu kwestii dopuszczalności stosowania art. 351 k.p.c. do postanowień wstępnych, którymi sąd rozstrzyga ostatecznie i w całości określone spory wynikłe w toku postępowania nieprocesowego między jego uczestnikami.

Artykuł 351 k.p.c. – jak wynika z jego brzmienia i umiejscowienia w kodeksie – odnosi się bezpośrednio do orzeczeń wydawanych w procesie, natomiast w postępowaniu nieprocesowym może być, zgodnie z art. 13 § 2 k.p.c., stosowany odpowiednio. Stosowanie przepisów odpowiednio oznacza uwzględnienie specyfiki konkretnej sytuacji, dlatego może to być stosowanie wprost, z dostosowującym do okoliczności zmodyfikowaniem, a także wyłączenie dopuszczalności stosowania określonych przepisów ze względu na odmienne cechy danego przypadku. Stosowanie art. 351 k.p.c. na tle art. 685 w związku z art. 567 § 3 k.p.c. powinno być wyłączone, art. 685 k.p.c. nie przyznaje bowiem uczestnikom prawa żądania wydania orzeczenia ustalającego. Warunkiem wydania postanowienia wstępnego jest istnienie sporu między uczestnikami, lecz w ramach tego sporu zarówno samo wydanie postanowienia, jak i jego zakres przedmiotowy zależą od uznania sądu. Nie można tu zatem mówić o tym, że sąd „nie orzekł o całości żądania” w rozumieniu art. 351 § 1 k.p.c. Jeżeli zatem sąd, wydając w postępowaniu o podział majątku wspólnego postanowienie wstępne przewidziane w art. 685 w związku z art. 567 § 3 k.p.c., nie rozstrzygnął w sentencji, czy niektóre sporne przedmioty należą do majątku wspólnego, zainteresowany uczestnik postępowania może zaskarżyć to postanowienie apelacją.

Z przytoczonych wyżej powodów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 zdanie pierwsze w związku z art. 394¹ § 3 k.p.c. postanowił, jak w sentencji.